Kharazmi University

Space Economy and Rural Development

Online ISSN: 2588-476x

Homepage: https://khu.ac.ir

Tourism Development and Sustainable Rural Livelihoods: A Case Study of Kurdistan Province

Mitra Mohamadi[1] | **Fateh Habibi**[2]✉ | **Saman Ghaderi**[3]

1. Department of Economics, Faculty of Humanities and Social science, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran. E-mail: mohamadimitraa@gmail.com
2. Corresponding author, Department of Economics, Faculty of Humanities and Social science, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran. E-mail: f.habibi@uok.ac.ir
3. Department of Economics, Faculty of Humanities and Social science, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran. E-mail: s.ghaderi@uok.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received 12 November 2023
Received in revised form 20 December 2023
Accepted 20 December 2023
Published online 22 September 2024

Keywords:
Kurdistan Province,
Tourism Development,
Rural Tourism,
Sustainable livelihood.

ABSTRACT

Objective: The experience of many developed countries highlights that tourism development is a fundamental driver of national growth and should be prioritized accordingly. This research aims to investigate the impact of tourism on sustainable rural livelihoods in Kurdistan Province by comparing two groups: tourism-oriented villages and non-tourism villages.

Methods: This study adopts a quasi-experimental design, comparing data from tourism and non-tourism villages. A questionnaire was employed to gather the necessary information. Using Cochran's formula, the sample size was determined to be 350 households, consisting of 203 heads of households from tourism villages and 147 heads of households from non-tourism villages. Participants were selected randomly. The collected data were analyzed using SPSS and Excel software, with the reliability of the questionnaire confirmed by a Cronbach's alpha coefficient of 0.82.

Results: 1. Livelihood Conditions: The one-sample t-test revealed that the five livelihood capitals (human, social, physical, natural, and financial) in both groups of villages were below average and in poor condition 2. Comparison of Capitals: An independent t-test showed that the average human and social capital and total investment were significantly higher in tourism villages compared to non-tourism villages 3. Livelihood Strategies: A Friedman test identified the key livelihood activities in each group:

- Tourism Villages: Gardening. Agriculture, Local food sales, Handicraft sales, Home rentals, Sales of local dairy products, and Sales of local clothing.
- Non-Tourism Villages: Gardening, Agriculture, Local dairy product sales, Animal husbandry, and Labor.

Conclusion: The findings demonstrate a significant difference between tourism and non-tourism villages in terms of livelihood capitals: human, social, physical, natural, financial, and total. The average levels of human capital, social capital, and overall livelihood assets were higher in tourism villages. These results underscore the positive role of tourism in enhancing sustainable rural livelihoods, particularly by diversifying income sources and strengthening human and social capital. Prioritizing tourism development in rural areas can thus contribute to broader economic and social improvements.

Cite this article: Mohamadi, M., Habibi, F., & Ghaderi, S. (2024). Tourism Development and Sustainable Rural Livelihoods: A Case Study of Kurdistan Province. *Space Economy and Rural Development*, 13 (49), 101-118. https://doi.org/10.186/serd.13.49.2

© The Author(s):
Publisher: Kharazmi University
DOI: https://doi.org/10.186/serd.13.49.2

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Tourism is recognized globally for its economic, social, cultural, and political contributions, often serving as an indicator of national development. In many countries, the tourism industry has emerged as a significant economic sector, particularly in generating foreign exchange earnings. Experiences from developed countries demonstrate that tourism development is essential for national progress and warrants prioritization.

In recent years, the Iranian government has increasingly focused on tourism development, implementing various strategies to foster social and economic growth in different regions. Rural areas, with their unique tourism potential, present significant opportunities for empowerment and development. Kurdistan Province, with its favorable geographical location, natural attractions, handicrafts, and proximity to the Kurdistan Region of Iraq, has become a prominent tourist destination in Iran.

Methods

This research investigates the impact of tourism on sustainable rural livelihoods in Kurdistan Province by comparing tourism and non-tourism villages. The study employs a quasi-experimental design, utilizing questionnaires to collect data. The sample size, determined using Cochran's formula, comprised 350 households, including 203 heads of households from tourism villages and 147 heads of households from non-tourism villages.

Participants were selected randomly. The questionnaire was structured into four sections: Individual Characteristics, Livelihood Assets, Livelihood Strategies and Tactics, and Vulnerabilities and Livelihood Consequences.

Livelihood assets were assessed across five dimensions: human, social, natural, physical, and financial capital. Data analysis employed SPSS and Excel software, with reliability confirmed by a Cronbach’s alpha coefficient of 0.82. Descriptive statistics (frequency, percentage, mean) and inferential statistics (Pearson correlation coefficient, independent t-test, and bivariate regression analysis) were used for data analysis.

Results

1. **Demographic Characteristics**
    - **Gender**: In both tourism and non-tourism villages, approximately 77-78% of respondents were male, and 22-23% were female.
    - **Marital Status**: About 87% of respondents in both groups were married.
    - **Age**: In both groups, the majority of respondents were aged 20–65 years, with a small percentage over 65.
    - **Family Size**: Most households had 4–6 members.
2. **Livelihood Conditions**
    - A one-sample t-test indicated that the five livelihood capitals in both groups were below average and in poor condition.
    - An independent t-test revealed that **human and social capital** and **total investment** were significantly higher in tourism villages than in non-tourism villages.
3. **Livelihood Strategies**
    - **Tourism Villages**: Key activities included gardening, agriculture, local food sales, handicrafts, home rentals, local dairy sales, and local clothing sales.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

- **Non-Tourism Villages**: Primary activities included gardening, agriculture, dairy production, animal husbandry, and labor.

4. **Vulnerabilities**: A Chi-square test showed that seasonality was the most significant vulnerability in both groups, leading to insecure rural livelihoods.
5. **Tourism Outcomes**: A single-sample t-test revealed that tourism outcomes in tourism villages were favorable, reflecting its potential as a sustainable livelihood strategy.

Conclusion

The sustainable livelihood approach offers a valuable framework for rural development and poverty reduction. This research, using the tourism sustainable livelihood framework and quantitative methods, evaluated tourism's role in enhancing rural livelihoods in Kurdistan Province. The findings indicate significant differences between tourism and non-tourism villages across all livelihood capitals (human, social, physical, natural, financial, and total assets) at a 95% confidence level. Human capital, social capital, and total capital were notably higher in tourism villages. Additionally, the Friedman test demonstrated that the importance of livelihood strategies varied significantly between the two groups at a 99% confidence level. These results highlight the critical role of tourism as a sustainable livelihood strategy, emphasizing its potential to enhance rural development and improve economic resilience in tourism villages.

***Keywords*:** Kurdistan Province, Tourism Development, Rural Tourism, Sustainable livelihood.

Author Contributions

Mitra Mohamadi: Data curation, analyzing the results, Writing- Original draft preparation, Visualization, Investigation. **Fateh habibi***:* Supervisor, research design, Conceptualization, Methodology, Reviewing and Editing**: Saman Ghaderi**: Advisor, Software, Validation, formal analysis, investigation. All authors have read and agreed to the published version of the manuscript.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to thank the editors and two anonymous reviewers for helpful comments on earlier versions of this paper that enhanced its quality.

Ethical Considerations

The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and misconduct.

Funding

This article was conducted with the financial support of the Vice Chancellor for Research of the University of Kurdistan.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript, or in the decision to publish the results.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

دانشگاه خوارزمی

اقتصاد فضا و توسعه روستایی

شاپا الکترونیکی: ۴۷۶X – ۲۵۸۸

Homepage: https://khu.ac.ir

توسعه گردشگری و معیشت پایدار روستایی: مطالعه موردی استان کردستان

میترا محمدی[۱] | فاتح حبیبی[۲]✉ | سامان قادری[۳]

۱. گروه اقتصاد، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران. رایانامه:mohamadimitraa@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، گروه اقتصاد، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران. رایانامه: f.habibi@uok.ac.ir

۳. گروه اقتصاد، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران. رایانامه: s.ghaderi@uok.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۲۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۳۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱

کلیدواژه‌ها:

استان کردستان،

توسعه گردشگری،

گردشگری روستایی،

معیشت پایدار.

چکیده

هدف: تجربه بسیاری از کشورهای توسعه یافته نشان می دهد که توسعه گردشگری یک نیاز اساسی برای توسعه ملی و باید با درجه بالایی از اولویت آنرا در نظر گرفت. بر این اساس، در ایران نیز دولت در سال های اخیر توجه بیشتری به توسعه صنعت گردشگری نموده است. همچنین با توجه به پتانسیل های بالقوه و کم نظیرمناطق روستایی توجه به این بخش می تواند در راستای توانمند سازی مناطق روستایی و توسعه این مناطق کمک نماید. هدف از این تحقیق بررسی تاثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی استان کردستان با مقایسه ی دو گروه روستاهای گردشگری و غیر گردشگری است.

روش پژوهش: از ابزار پرسشنامه برای جمع آوری داده های مورد نیاز استفاده شده است و ۲۰۳ نفر سرپرست خانوار از روستاهای گردشگری و ۱۴۷نفر سرپرست خانوار از روستاهای غیر گردشگری به شیوه تصادفی انتخاب شده و تجزیه و تحلیل بر روی آنها صورت گرفت. برای اطمینان از پایایی ابزار تحقیق، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. بر این اساس قابلیت اعتماد پرسشنامه با ضریب ۰,۸۲ درصد بسیار مناسب بوده است.

یافته‌ها: نتایج آزمون t مستقل نشان داد که میانگین سرمایه های انسانی واجتماعی و کل سرمایه ها در روستاهای گردشگری از روستاهای غیر گردشگری بیشتر است. همچنین نتایج آزمون فریدمن نشان داد که در روستاهای گردشگری فعالیت هایی مانند باغداری ، زراعت ، فروش غذاهای محلی ، فروش صنایع دستی، اجاره منزل، فروش تولیدات لبنی محلی و فروش لباس محلی به ترتیب راهبرد معیشتی اهمیت بیشتری داشته است. در حالی که روستاهای گروه دوم، به ترتیب فعالیت های باغداری، زراعت، فروش تولیدات لبنی محلی ، دامداری ، کارگری اهمیت بیشتری داشته است.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که بین روستاهای گردشگری و غیرگردشگری از لحاظ سرمایه‌های انسانی، اجتماعی، فیزیکی، طبیعی، مالی و کل سرمایه‌ها، تفاوت معنی‌داری وجود دارد. میانگین سرمایه انسانی، اجتماعی و کل سرمایه‌ها (دارایی‌های معیشتی) در روستاهای گردشگری بیشتر از روستاهای غیرگردشگری بود.

استناد: محمدی، میترا؛ حبیبی، فاتح؛ و قادری، سامان (۱۴۰۳). توسعه گردشگری و معیشت پایدار روستایی: مطالعه موردی استان کردستان. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱۳ (۴۹)، ۱۰۱-۱۱۸. https://doi.org/10.186/serd.13.49.2

ناشر: دانشگاه خوارزمی

© نویسندگان

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]

[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

مقدمه

امروزه این مسئله اشکار شده است که لازمه رسیدن به توسعه توجه به بخش روستایی است که در حقیقت بخش پایه است. با توجه به اینکه عمده جمعیت فقیر جهان (حدود ۷۵ درصد) در مناطق و بافت‌های روستایی و به خصوص در کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند توجه به موضوع فقر یکی از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین مسائل در مبحث توسعه روستایی محسوب می‌شود (بانک جهانی[۱]، ۲۰۰۸). در واقع، اگر هدف توسعه را به طور مشخص رهایی از چنگال فقر و کاهش سطح آن از طریق ایجاد اشتغال، برای فقرای شهری وروستایی، تامین حداقل نیازهای اساسی قابل قبول برای همه، بالا بردن بهره‌وری، تساوی بیشتر بین حوزه های جغرافیایی و طبقات اجتماعی و اقتصادی، تمرکززدایی و مداخله مردم در تصمیم‌گیری، تاکید بر اعتماد به نفس جمعی، توازون و بهبود کیفیت محیط زندگی تعریف کنیم، جامعه و مناطق روستایی سهم بسیاری در دستیابی به اهداف کلی توسعه در سطح ملی خواهند داشت (جمعه پور، ۱۳۸۴). صنعت گردشگری حاوی گونه‌های متفاوت و متعددی از گردشگری بوده که هر کدام ازآن‌ها مشخصات منحصر به فرد خود را دارا می‌باشند و از این‌رو در مواجهه با فرصت‌ها و تهدیدهای متفاوتی قرار دارند. گردشگری روستایی یکی از این گونه‌ها می باشد که در طی چند سال اخیر به عنوان گزینه مناسبی در مباحث توسعه پایدار مطرح شده و توجه ویژه‌ای را به خود معطوف داشته است (دیر[۲]، ۲۰۰۷: ۶۸). گردشگری وجوه مختلف فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی را در بر می‌گیرد؛ و حتی در پاره‌ای موارد، برای توسعهٔ مناطق کمتر توسعه یافته و کاهش فقر و بیکاری در آنها، آخرین گزینه به شمار می‌رود. گردشگری، صنعتی کاربر است که زمینهٔ اشتغال افرادی با مهارت‌های گوناگون و در سنین مختلف را فراهم می‌آورد و از این رو، یکی از راه‌های غلبه بر بیکاری است. توسعهٔ گردشگری روستایی در مکانهای مختلف زمینه اشتغال دائم، فصلی و نیمه‌وقت را برای نیروی انسانی با تخصص و آموزش متوسط فراهم می‌سازد و از نرخ بیکاری می‌کاهد. در توسعهٔ گردشگری، گذشته از ایجاد اشتغال مستقیم، زمینهٔ سایر فعالیت‌های مرتبط مانند کارهای ساختمانی، تعمیرات، کرایهٔ خودرو، و دستفروشی نیز برای افراد بومی فراهم می شود. گردشگری روستایی توجه دولت‌ها، سازمان های غیردولتی و فعالان اقتصادی را به خود معطوف کرده است، زیرا نقش مهمی در جهت‌دهی فعالیت‌های اقتصادی و کمک به اشتغال و افزایش درآمد جوامع محلی ایفا می کند (چو و همکاران[۳]، ۲۰۱۴، ۳۶).

در صورتی که گسترش گردشگری بتواند در حیطه‌های روستایی، مشارکت مردم محلی را در سرمایه‌گذاری وتصمیم‌گیری در گیر کند، اثرات گردشگری برای کاهش فقر بهبود خواهد یافت. البته گسترش گردشگری موفق و پایدار چه برای کاهش فقر باشد یا با هدف دیگری، وابسته به موضوعاتی از قبیل اقتصاد، تجارت، قانون، کیفیت تولید، دسترسی و ساختار مقصد، وجود مهارتها وعلاقه سرمایه گذاران است (هلاند و همکاران[۴]، ۲۰۰۳). تحقیقات مربوط به گردشگری روستایی، به طور سنتی بر جنبه‌هایی چون محصولات گردشگری، بازاریابی، برنامه‌ریزی و اثرات تاکید دارد (هال و پیگ[۵]، ۲۰۰۲). با وجود این نقش گردشگری در مورد بقای معیشت روستایی به عنوان یکی از ابزارهای فقرزدایی روستایی در کشورهای در حال توسعه، ممکن است از نقش آن در کشورهای توسعه یافته متفاوت باشد (شین[۶]، ۲۰۰۸). بنابراین رویکردهای موجود در تحقیقات گردشگری سنتی، در سال‌های اخیر به علت کمبود توجه به مسئله معیشت و کاهش فقر روستایی بسیار مورد انتقاد قرار گرفته، و این در حالیست که برخی اعتقاد دارند که این کمبود و نقص می‌تواند با استفاده از رویکرد معیشت پایدار(SLA) برای هدایت و تحلیل نقش گردشگری در توسعه روستایی، مورد توجه قرار گرفته و حل شود (اشلی[۷]، ۲۰۰۲، لوریو و کروسال[۸]، ۲۰۱۰).

[1] - World Bank
[2] - Dyer
[3] - Chiu et al
[4] - Holand et al
[5] - Hall & page
[6] - Shen
[7] - Ashley
[8] - Lorio & Crosale

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

رویکرد معیشت پایدار یکی از رویکردهای تحلیلی جدید در زمینهٔ توسعهٔ روستایی است که در سال‌های اخیر به منظور توسعهٔ روستایی و کاهش فقر مورد توجه قرار گرفته است (جمعه پور و احمدی، ۱۳۹۰، ۳۳). لازمه رسیدن به توسعه، توجه به روستاها به عنوان بخش پایه است، یک معیشت هنگامی پایدار است که بتواند با فشارها و شوک‌ها، سازگار شده و خود را تقویت یا حفظ کند (جمعه پور و میرلطفی, ۱۳۹۱، ۳۶). تامین امنیت معیشت پایدار به عنوان گزینه‌های معیشتی شامل محیط زیست امن، اقتصاد کارآمد و داشتن عدالت اجتماعی با تاکید بر ابعاد زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی تعریف شده است (نوروزی و حیاتی، ۱۳۹۴، ۳۱). مفهوم امنیت معیشت روستایی باید با تمرکز بر قابلیت، عدالت و پایداری باشد. شن و همکاران «ارتباط معیشت پایدار و گردشگری» را چنین بیان کرده اند که مفهوم معیشت پایدار گردشگری الگویی ترکیبی است که توسعه گردشگری، توسعه روستایی و توسعه پایدار را در خود ادغام کرده است (شن و همکاران[1]، ۲۰۰۸، ۱۲).

مقایسه آمار جمعیت روستایی در مقایسه با جمعیت شهری در طی ۱۰ سال اخیر نشان می دهد که مهاجرت از روستاها به شهر به شدت افزایش یافته به نحوی که در کل کشور نسبت جمعیت روستایی و شهری به کل جمعیت در سال ۱۳۸۵، ۲۸/۷ و ۷۱/۲ درصد بوده که این نسبت در سال ۱۳۹۵ به ۲۵/۹ درصد روستایی کاهش و ۷۴ درصد شهری افزایش یافته است. این نسبت در استان کردستان طی دوره مورد اشاره به مراتب در وضعیت بدتری قرار دارد به گونه ای که در سال ۱۳۸۵ نسبت جمعیت روستایی و شهری به کل جمعیت به ترتیب ۳۶/۵ و ۶۳/۴ درصد بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۲۹/۲ درصد جمعیت روستایی کاهش و به ۷۰/۷ درصد جمعیت شهری افزایش یافته است (مرکز آمار ایران, ۱۳۹۶). بنابراین بدون توجه به جمعیت روستایی و عدم سرمایه‌گذاری در روستاها امکان رسیدن به توسعه پایدار فراهم نخواهد شد. همچنین با توجه به نرخ بالای بیکاری در کشور و به ویژه استان کردستان مهاجرت خیلی عظیمی از روستاییان به شهرها جدای از تبعات اقتصادی به ناهنجاری‌های اجتماعی و سیاسی در شهرها دامن می زند. این تحقیق از این لحاظ مهم است که استان کردستان یکی از استان‌های درگیر بحران بیکاری و فقر و مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ همچون تهران می باشد بنابراین هدف اصلی این پژوهش بررسی تاثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستاهای استان کردستان می باشد.

اهداف تحقیق

- گردشگری در ایجاد اشتغال در روستاهای گردشگری استان کردستان تاثیر گذار می‌باشد.
- گردشگری بر افزایش سطح درآمد ساکنان روستاهای گردشگری استان کردستان تاثیر دارد.
- گردشگری بر افزایش سطح معیشت پایدار روستاهای گردشگری استان کردستان تاثیر دارد.
- گردشگری بر توسعه پایدار روستاهای گردشگری استان کردستان تاثیر گذار می باشد.

پیشینه پژوهش

۱. پیشینهٔ نظری

مفهوم توسعه روستایی از نگرانی‌هایی برای قشر فقیر روستایی در کشورهای جهان سوم ریشه گرفته است (الیس[2]، ۲۰۰۰). در واقع می توان گفت توسعه روستایی مفهومی جدا از توسعه اقتصادی و اجتماعی در سطح کلان یک کشور نیست، بلکه جزیی از توسعه کلان ملی به حساب می آید. طبق تعریف بانک جهانی، توسعه روستایی عبارتست از: استراتژی‌هایی که برای بهبود زندگی اجتماعی و اقتصادی یک قشر خاص از جمعیت–قشر فقیر روستایی طراحی شده است، توسعه روستایی گفته می شود. این استراتژی شامل گسترش منافع توسعه برای فقیرترین‌ها وآنهایی که به دنبال معیشت در مناطق روستایی هستند. این گروه شامل کشاورزان غیر عمده، اجاره پردازان زمین و بی‌زمین ها می شوند (بانک جهانی[3]، ۱۹۷۵: ۳). در دهه ی ۱۹۵۰، مدل جمعیت وتکنولوژی، مهمترین بحث توسعه بود. این مدل بر پیشرفت فناوری‌های کشاورزی، به عنوان نیروی محرکه بازدهی کشاورزی، تاکید داشت. در عین

[1] - Shen et al

[2] - Ellis

[3] - World Bank

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

اینکه بیان می‌کرد رشد جمعیت روستایی مازاد نیروی کار را در آن مناطق به وجود می‌آورد. در دهه ی ۱۹۶۰، نگرانی ها در ارتباط باافزایش نابرابری‌های درآمدی در اقتصاد روستایی، به نظریه «اقتصاد سیاسی ناشی از تغییرات اراضی» منجر شد که بر بحث برابری فرصت‌های شغلی ودرآمدی، روابط قدرت در مناطق روستایی از جمله اصلاحات اجتماعی مناسب تمرکز داشت (شن[1]، ۲۰۰۹: ۸). در واقع، در اواخر دهه ۱۹۶۰، یکی از چالش های اصلی، افزایش بازدهی محصولات روستایی برای برآوردن نیازهای جمعیت روبه رشد جهان وتوجهات بیشتر به توسعه گونه‌های پربازده تر و جدید محصولات غذایی بوده است که "انقلاب سبز" گفته شد. با این حال، در دهه ی۱۹۷۰، مشاهده شد که نه توسعه ی کشاورزی ونه افزایش در تامین غذا، فقر روستایی را چاره نکردند. در دهه ی ۱۹۷۰، اصطلاح توسعه روستایی کاربرد گسترده ایی یافت. در دهه ی۱۹۸۰، مفهوم توسعه روستایی در کشورهای در حال توسعه مورد انتقاد قرار گرفت، بنابراین در این شرایط، مفهوم معیشت پایدار[2] (SL) دراواخر دهه ی ۱۹۸۰ پیشنهاد شد. رویکرد معیشت پایدار روستایی به سه دلیل دارای اهمیت است: اول اینکه پیش نیاز برای بقای جمعیت انسانی است. دوم شرط لازم برای کشاورزی خوب و مدیریت پایدار می باشد و سوم اینکه ابزاری برای پیشگیری از فرآیند مهاجرت روستا به شهر می باشد.

معیشت به عنوان موجودی‌های مناسب انبار شده یا جاری، اعم از غذا وپول برای برآوردن نیازهای پایه‌ای تعریف می شود. امنیت، نیز به مالکیت یا دسترسی به منابع وفعالیت های درآمدزا شامل ذخیره ها و دارایی‌هایی برای خنثی کردن خطرات، کاهش شوک ها واعمال احتیاط های لازم اطلاق می شود. پایداری، به حفظ یا تقویت بهره‌وری منابع در یک بازه بلندمدت اشاره دارد. یک معیشت، از قابلیت ها، دارایی ا (انبارها، منابع، وحق دسترسی به منابع) وفعالیت‌ها (شغل ها) ی لازم برای گذراندن معاش تشکیل شده است. یک معیشت هنگامی پایدار است که بتواند با فشارها وشوک ها سازگار شده بهبود یافته، قابلیت ها ودارایی های خود را تقویت یا حفظ کند وفرصت‌های معیشت پایدار را برای نسل بعد نیز فراهم آورد ونیز اینکه منافع خالصی را برای معیشت دیگران در سطوح محلی یا ملی و در کوتاه یا بلند مدت ایجاد کند (چامبرس و کوناوی[3]، ۱۹۹۲: ۶). معیشت پایدار از دیگاه الیس بصورت زیر تعریف می ود: یک معیشت از دارایی‌ها (طبیعی، فیزیکی، انسانی، مالی واجتماعی)، فعالیت ها و دسترسی به این عوامل (که توسط روابط اجتماعی ونهادی جامعه تاثیر می‌پذیرند) تشکیل می‌شود که همه این‌ها در کنار یکدیگر زندگی و معیشت یک فرد یا خانوار را تعیین می‌کنند (الیس[4]، ۲۰۰۰، ۱۰). اجزاء کلیدی که در یک سیستم معیشت پایدار وجود دارد عبارتند از : دارایی هایی[5] معیشتی، ساختارها و روندهای در حال تغییر[6]، استراتژیها یا فعالیت‌های معیشتی[7]، نتایج (پیامدهای معیشتی)[8] و آسیب پذیری ها[9].

با وجود اینکه گردشگری نقش بسیار برجسته‌ای در پیشرفت اقتصادی کشورها دارد، به خاطر عدم توجه به فقرا بسیار مورد انتقاد قرار گرفته است. با ظهور رویکرد معیشت پایدار، توجه به گردشگری به عنوان یک استراتژی معیشتی، جایگاه خود رادر تحقیقات وسیاستگذاری‌های دولتی وسازمان‌های مردم نهاد باز کرد. معرفی گردشگری به عنوان یک استراتژی معیشتی ممکن است در تضاد با سایر فعالیتها باشد یا جایگزین آنها بشود یا آنها را کم دوام کند یا بعنوان فعالیتی مکمل در کنار آنها قرار بگیرد. بنابراین شناخت اهمیت پیوند بین گردشگری ودیگر فعالیتها منجر به این خواهد شد که گردشگری وسیله‌ای برای دستیابی به توسعه پایدار باشد نه به تنهایی خودش هدف توسعه قرار گیرد. به هر حال گردشگری ممکن است جایگزین وسایلی شودکه برای

[1] - Shen
[2] - Sustainable Livelihood
[3] - Chambers & Conawy
[4] - Ellis
[5] - Assets
[6] - Transforming structures and processes
[7] - Livelihoods activities
[8] - Livelihoods Outcomes
[9] - Vulnerabilities context

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

دستیابی به معیشتی پایدار مفید باشد وهنگامی که جامعه تصمیم می‌گیرد که گردشگریرا به عنوان راهکاری برای دستیابی به معیشت پایدار جذب کند، گردشگری شکلی از تنوع معیشتی خواهد شد (ماکول و همکاران[1]، ۲۰۱۳).

۲. پیشینهٔ تجربی

حبیبی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان تجزیه و تحلیل اثر گردشگری بر روستاهای هدف استان کردستان به بررسی اثرات مختلف گردشگری بر جامعه میزبان نواحی روستایی استان کردستان پرداخته است. روش پژوهش، توصیفی و از نوع تحلیل همبستگی و جامعه آماری ساکنان محلی روستاهای مورد مطالعه بوده است. بیشترین اثر مطلوب گردشگری از بعد اقتصادی مربوط به ایجاد درآمد و شغل می‌باشد. نگرش مثبت ساکنان محلی به گردشگری از جمله اثرات مثبت اجتماعی و فرهنگی گردشگری تلقی می‌شود. از طرف دیگر کاهش انسجام و مشارکت در توسعه روستا، از بین رفتن آداب، فرهنگ و ارزش‌های محلی روستاها و الگوبرداری نامناسب از گردشگران از جمله اثرات منفی گردشگری است. نتایج نشان داد که گردشگری دارای اثرات نامطلوب زیست محیطی بصورت تخریب چشم‌اندازهای طبیعی روستا، ساخت‌وسازهای بی‌رویه و تغییر کاربری اراضی کشاورزی شده است.

راستای و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی تحلیل اثرات گردشگری در ابعاد مختلف بر جامعه میزبان روستایی تمین از توابع شهرستان میرجاوه پرداخته‌اند. روش تجزیه و تحلیل به صورت تحلیلی-توصیفی و ۲۵۶ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده است. نتایج آزمون tتک نمونه‌ای نشان داد که وضعیت شاخص اقتصادی با میانگین ۳/۱۰۹، شاخص احتماعی ۳/۱۷۸، شاخص زیست محیطی ۳/۰۵۳، و شاخص کالبدی با میانگین ۳/۱۷۸ بالاتر از میانگین مطلوب است و گردشگری باعث بهبود وضعیت این ابعاد در روستای تمین شده است. همچنین نتایج رگرسیون چندمتغیره نشان داد که گردشگری بیشترین تاثیر را بر بعد اقتصادی و بعد کالبدی به ترتیب با مقدار بتای ۰/۳۶۲ و ۰/۳۰۲ و کمترین تاثیر با ضریب بتای ۰/۱۵۷ بر بعد اجتماعی و بعد زیست محیطی با ضریب بتای ۰/۲۳۴ در روستای تمین داشته است.

امیر خانلو و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به اثرات گردشگری بر توسعه مناطق روستایی از دیدگاه جامعه میزبان شهرستان گلوگاه پرداخته اند. نتایج نشان می هد که بیشترین تاثیر توسعه گردشگری در افزایش اشتغال برای زنان در منطقه، جذب نیروهای مازاد بخش کشاورزی و جلوگیری از مهاجرت جوانان از روستا به شهر و ایجاد فرصتهای شغلی جدید در منطقه شده است. همچنین نتایج نشان داد که بیشترین تاثیر به افزایش حس تعلق خاطر مردم به محل سکونت خود، افزایش انگیزه ماندگاری در روستاها، افزایش مشارکت مردم روستا درتهیه و اجرای طرحها، افزایش امنیت در منطقه، افزایش امنیت در منطقه، افزایش احساس مسئولیت مردم در قبال گردشگرو گردشگری اشاره کرد. سجاسی و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ایی به بررسی و سنجش سطح دارایی‌های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد معیشت پایدار در روستاهای شهرستان تایباد پرداخته اند. روش مورد استفاده تحلیلی – توصیفی و تعداد ۱۶۲ خانوار برای جمع‌آوری داده ها مورد استفاده قرار گرفته است. نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که بین روستاهای مورد مطالعه از نظر برخورداری از دارایی های معیشتی تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج آزمون فریدمن نشان داد که سهم دارایی اجتماعی در مقایسه با سایر دارایی‌ها بیشتر که نشان از یکپارچگی و انسجام اجتماعی در بین روستاهای مورد مطالعه است.

عبدالله زاده و همکاران (۱۳۹۴) به بررسی تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی در استان گلستان پرداختند. نتایج آزمون t مستقل نشان داد که میانگین سرمایه‌های فیزیکی، مالی و کل سرمایه‌ها در گردشگری از روستاهای غیرگردشگری بیشتر است. همچنین نتایج آزمون فریدمن نشان داد که در روستاهای گردشگری فعالیت‌هایی مانند «فروش تولیدات لبنی محلی»، «فروش لباس محلی»، «زراعت»، به ترتیب راهبرد معیشتی اهمیت بیشتری داشته است. در حالی که در روستاهای گروه دوم، به ترتیب فعالیت‌های زراعت، کارگری، دامداری، اهمیت بیشتری داشته است. همچنین نتایج نشان داد مهمترین زمینه آسیب پذیری در هر دو گروه روستاهای گردشگری و غیرگردشگری، فصلی بودن تغییرات است که معیشت روستاییان را با ناامنی مواجه کرده است.

[1] - Maccool et al

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

عینالی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی و ارزیابی نقش اکوتوریسم در توسعه مناطق روستایی اورامان تخت شهرستان سروآباد پرداخته‌اند. نتیجه تحلیل رتبه‌ایی نشان دهنده تفاوت در میان میانگین ها می باشد. بطوریکه بیشترین با میانگین (۳/۶۱۰) مربوط به کالبدی و زیر ساختی می باشد. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که بیشترین میزان تأثیر توسعه گردشگری مبتنی بر طبیعت در منطقه مورد مطالعه در ابعاد اقتصادی (۰/۵۵۰) و کالبدی (۰/۳۷۱) توسعه روستایی است. با در نظر گرفتن تأثیرات غیرمستقیم مؤلفه‌های ابعاد اقتصادی در زمینه گردشگری بر روی کارکرد نهادی، اجتماعی، کالبدی و حتی زیست‌محیطی می‌توان آن را به‌عنوان مهمترین عامل تأثیرگذار در توسعه روستایی قلمداد کرد.

جمعه پور و احمدی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان تاثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی (مطالعه موردی: روستای برغان، شهرستان ساوجبلاغ) در پی پاسخ به این سوال است که گردشگری در چارچوب معیشت پایدار چه تاثیری بر ابعاد مختلف معیشت و توسعه روستا داشته است؟ برای گردآوری داده‌ها از دو روش اسنادی و پیمایشی، شامل مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که گردشگری در روستای برغان، اگرچه باعث به وجود آمدن اشتغال و در نتیجه درآمد مرتبط با گردشگری و نیز کمک به رشد برخی از فعالیت‌های روستایی مانند باغداری و خدمات شده است، اما این تأثیر بسیار محدود است و تنها برخی از خانوارها را در بر می‌گیرد. همچنین به علت نبود نهاد محلی و متولی مختص گردشگری، منافع عمومی حاصل از گردشگری برای کل جامعه محلی محقق نشده است.

یانان و همکاران[1] (۲۰۲۴) در پژوهشی با تجزیه وتحلیل سیتماتیک ۹۲ مقاله از WOS و SCOPUS با روش کیفی PRISMA (اقلام گزارش ترجیحی برای مرورهای سیستماتیک و متاآنالیز) به بررسی گردشگری روستایی بر روستاهای سنتی پرداخته‌اند. مقالات در پنج گروه فضایی، اقتصادی، اجتماعی–فرهنگی و کل‌نگر دسته‌بندی شدند. نتایج نشان داد که توسعه گردشگری در روستاهای سنتی باید از مکان‌های گردشگری روستایی معمولی که اولویت‌های ترجیحات گردشگران را در اولویت قرار می‌دهند، متمایز شود .هدف اولیه باید اولویت دادن به حفظ ارزش‌های جامعه، با تاکید قوی بر مشارکت جامعه باشد .این باید با در نظر گرفتن منافع ذینفعان مختلف و ترویج طیف متنوعی از معیشت که ریشه در شیوه‌های سنتی دارد، انجام شود .با این کار می‌توان جوهره اصالت در روستاهای سنتی را تقویت کرد و باعث ایجاد حس ارتباط و وفاداری بیشتر در بین گردشگران شود. پروانه صفا و همکاران[2] (۲۰۲۱) به بررسی اثر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی در سراوان شهرستان رشت پرداخته اند. روش مطالعه توصیفی– تحلیلی و روش جمع‌آوری داده‌ها بر اساس (پرسشنامه–مشاهده–مصاحبه) صورت گرفته است. نتایج حاکی از آن است که گردشگری سراوان نتوانسته نقش موثری در معیشت پایدار مردم محلی (در تحولات نهادی، اقتصادی و انسانی) ایفا نماید. همچنین نتایج نشان داد که گردشگری تأثیر بیشتری بر جنبه‌های دیگر از جمله مسائل اجتماعی و زیست محیطی دارد.

اعظمی و شهنازی[3] (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان تالاب‌های گردشگری و معیشت پایدار روستایی: موردی از ایران به بررسی اثرات معیشتی تالاب ها بر معیشت مردم شهرستان مریوان در غرب ایران پرداخته‌اند. روش پژوهش با رویکرد کمی–کیفی با انجام مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی همراه با پرسشنامه و بحث گروهی متمرکز صورت گرفته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که تالاب در پنج بعد سرمایه معیشتی یعنی مالی، طبیعی، انسانی، فیزیکی و اجتماعی بر زندگی سکونت‌گاهی تأثیر بسزایی داشته است .در بین راهبردهای معیشتی از تالاب، استراتژی تنوع فعالیت‌های معیشتی و درآمدی برای خانوارهای محلی اهمیت بیشتری داشته است. همچنین با توجه به نتایج تحلیل مسیر، سرمایه طبیعی بیشترین تأثیر را بر معیشت مردم دارد که نشان دهنده نقش تعیین کننده سرمایه‌های معیشتی تالاب در تعیین سطح معیشت و وابستگی آنها به عملکرد و خدمات اکوسیستم موجود است. دیبلا و همکاران[4](۲۰۱۹) به بررسی نقشی بالقوه گردشگری و کارآفرینی محلی با توجه به اجرای یک رویکرد منطقه‌ای پرداخته است. هدف آن بررسی دقیق نقش بالقوه گردشگری و کارآفرینی محلی با دیدگاه اجرای یک رویکرد سرزمینی به یک استراتژی تخصصی

[1] - Yanan et al

[2] - Parvaneh Safa et al

[3] - Aazami & Shanazi

[4] - Di Bella et al

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

هوشمند است .این مقاله عمدتاً بر اساس تجزیه و تحلیل آماری و بررسی انتقادی ادبیات، مروری بر نقاط قوت و ضعف برخی از ابتکارات خوشه‌ای روستایی موجود در نوآوری ارائه می‌کند که برای اجرای یک تخصص هوشمند گردشگری محور که هدف آن ترکیب تنوع گردشگری و پایداری است، مورد توجه است.

هوانگ و همکاران[1] (۲۰۱۷) به بررسی تأثیر توسعه گردشگری روستایی در مناطق فقیر بر معیشت کشاورزان در دو روستای گوژوانگ، یک دهکده توریستی، و جیائوجیکو، یک روستای غیر توریستی در چین می‌پردازند. روستای گوژوانگ توسط صنعت گردشگری هدایت می‌شود و کشاورزان به صورت محلی به کار گرفته می‌شوند و از یک زندگی نسبتاً با درآمد بالاتر با یک مدل معیشتی توسعه‌یافته بهره می‌برند. در مقابل، کشاورزان در روستای جیائوجیکو زندگی خود را عمدتاً با ترک خانه برای کار در شهر به دست می آورند .آنها درآمد کمی دارند، نتایج تجزیه و تحلیل نشان می‌دهد که گردشگری روستایی اثر مکانی خاص آشکاری بر فقرزدایی و توسعه اقتصادی–اجتماعی دارد، اما توسعه گردشگری روستایی با توجه به تلاش‌های گسترده فقرزدایی در مناطق فقیر محدود است .برای اجرای استراتژی مناسب گردشگری و دستیابی به توسعه پایدار، لازم است اقدامات مدیریتی جامعی برای تغییر شرایط محلی سکونتگاه‌های روستایی و استفاده کامل از اثر سرریز مصرف گردشگران انجام شود. خیری و نصیحت‌کن[2] (۲۰۱۶) در مطالعه‌ایی به ارزیابی تأثیرات گردشگری بر معیشت پایدار محله‌های روستایی لویج در ایران پرداخته‌اند. روش تحقیق از نوع توصیفی تحلیلی و داده های جمع‌آوری شده از ۲۳۰ ساکن محلی با استفاده از همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که گردشگری روستایی توانسته است نقش مؤثری در معیشت پایدار مردم داشته باشد و بین توسعه گردشگری روستایی و معیشت‌های پایدار در لویج رابطه معنی داری وجود دارد. همچنین گردشگری روستایی می‌تواند درصد بالایی از تغییرات در پایداری معیشت مردم را پیش بینی کند. بنابراین با یک برنامه‌ریزی صحیح می‌توان از گردشگری روستایی در جهت توسعه معیشت پایدار، کیفیت زندگی مردم، فرصت‌های شغلی و کاهش فقر استفاده کرد.

پائول و رینهارد[3] (۲۰۱۳) از یک چارچوب مفهومی مبتنی بر داراییها با رویکرد معیشت پایدار به بررسی تأثیر پرورش میگوی ارگانیک در معیشت خانوار استفاده نمودند. آنها در این مطالعه نتیجه گرفتند که اگر ظرفیت کشاورزان در مقابله با پدیده‌های نامشخص (آسیب پذیری) افزایش یابد، می‌توان گزینه‌های بیشتری برای شکل دادن به معیشت را به دست آورد. پرورش میگوی آلی داراییهای کشاورزان را افزایش داده است و آسیب پذیریشان را در روشی که منجر به معیشت پایدار می‌شود، کمتر نموده است. مبایوا و همکاران[4] (۲۰۱۰) به بررسی اثرات توسعه گردشگری بر معیشت روستایی در بوتسوانا پرداخته‌اند. نتایج بررسی‌های طولانی‌مدت و مصاحبه‌های عمیق نشان می‌دهد که ساکنان روستاهای مورد مطالعه از فعالیت‌های معیشتی سنتی مانند شکار ، دامداری و کشاورزی برای مشارکت در گردشگری چشم‌پوشی کرده‌اند و در نتیجه وضعیت معیشتی در این روستاها بهبود یافته است. نیازهای اولیه مانند سرپناه، اشتغال و درآمد و خدمات اجتماعی مانند سیستم‌های آبرسانی، حمل و نقل، بورسیه تحصیلی با درآمد ناشی از توسعه گردشگری تامین می‌شود. همچنین نتایج نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در این روستاها اهداف بهبود معیشت خود را برآورده ساخته است.

۳. مدل مفهومی

با توجه به مطالعات قبلی، مدل مفهومی پژوهش به صورت زیر ارائه می گردد.

[1] - Hong et al

[2] - Kheiri, J., & Nasihatkon

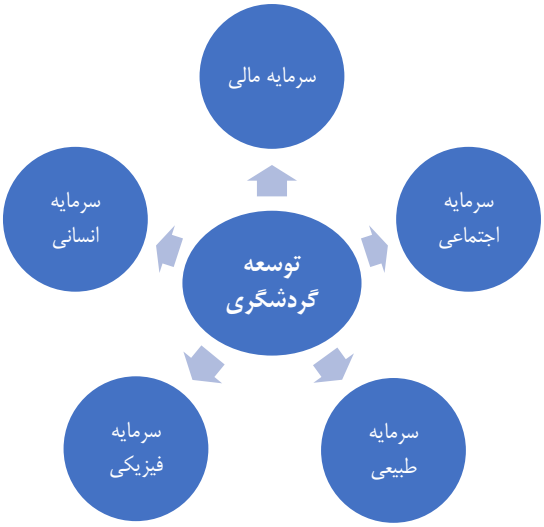
[3] - Paul, B.G. and Reinhard

[4] - Mobavia et al

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]

[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش شناسی پژوهش

۱. قلمرو جغرافیایی مورد مطالعه

استان کردستان یکی از استان‌های ایران به مرکزیت شهر سنندج است که در غرب کشور واقع شده است. مساحت این استان ۲۸۲۰۰ کیلومتر مربع معادل ۱/۷ درصد مساحت کل کشور ایران است. این استان که در دامنه‌ها و دشت‌های پراکنده سلسله جبال زاگرس میانی قرار گرفته است، از شمال به استان‌های آذربایجان غربی و زنجان، از شرق به همدان و زنجان، از جنوب به استان کرمانشاه و از غرب به اقلیم کردستان و کشور عراق محدود است. استان کردستان با کشور عراق ۲۰۰ کیلومتر مرز مشترک دارد. استان کردستان براساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۰ دارای ۱۰شهرستان، ۲۹شهر، ۳۱بخش، ۸۶ دهستان و ۱۶۹۷ آبادی دارای سکنه و ۱۸۷ آبادی خالی از سکنه بوده است. شهرستان‌های این استان عبارتند از: مریوان، بیجار، دهگلان، دیواندره، سروآباد، سقز، سنندج، قروه، کامیاران و بانه. بر پایه سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ استان کردستان ۱۶۰۳۰۱۱ نفر جمعیت دارد که ۶۶ درصد شهری و ۳۴ درصد را جمعیت روستایی تشکیل می‌دهد. تراکم نسبی جمعیت معادل ۲/۵۱ نفر در کیلومتر مربع است. موقعیت جغرافیائی استان کردستان، آب‌وهوای مطبوع و طبیعی، وجود تفرجگاه‌های جنگلی، آبشارهای فصلی، صنایع‌دستی و سوغات محلی، مجاورت در مرز اقلیم کردستان عراق و وجود کالاهای خارجی ارزان‌قیمت، این استان را به یکی از جذاب‌ترین مقاصد گردشگری در کشور تبدیل نموده است.

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی محدوده مطالعاتی

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

۲. داده‌ها و روش کار

این پژوهش به بررسی اثرات گردشگری بر توسعه روستاهای مورد مطالعه استان کردستان و معیشت خانوارهای آن با استفاده از رویکرد تحلیلی معیشت پایدار پرداخته است. در تحقیق حاضر ابزار گردآوری داده ها واندازه‌گیری متغییرها، پرسشنامه بوده است که باتوجه به چارچوب معیشت پایدار تدوین شده است. پرسشنامه در چهار بخش اصلی شامل ویژگی‌های فردی دارایی‌های معیشتی، استراتژی‌ها وراهبردهای معیشتی، آسیب‌پذیری‌ها وپیامدهای معیشتی تنظیم شده است. دارایی‌های معیشتی در قالب ۵ مولفه سرمایه‌های انسانی، اجتماعی، طبیعی، فیزیکی و مالی در
جدول ۱مورد بررسی قرار گرفته است.

راهبردهای معیشتی که شامل شاخص‌های فعالیت‌های معیشتی مرتبط با گردشگری وغیر مرتبط با گردشگری نیز بر اساس گویه‌های مربوطه در قالب طیف لیکرت اندازه‌گیری شده است. آسیب پذیری‌ها (روندها وشوک‌ها) نیز بر اساس افزایش یا کاهش روندهای مثبت و منفی صورت گرفته در زندگی خانوارها اندازه‌گیری شده است. سه مولفه اصلی الف- فصلی بودن (شامل: متغییرهای تولید گندم ، جو، محصولات باغی وتولید دام وطیور و فرصت‌های کاری درآمدزا) ب-شوک یا تکان‌های وارد شده ناگهانی (شامل: تورم وگرانی، جرم وجنایت) و ج- روندهای بحران‌زای پیش بینی شدنی (شامل: متغییرهای تخریب جنگل ها، از بین رفتن منابع آب چشمه ها ورودخانه ها، آلودگی هوا ، شلوغی و افزایش جمعیت) در خصوص تحلیل و ارزیابی آسیب پذیری لحاظ شده است (جمعه پور و احمدی ، ۱۳۹۰). در نهایت نتایج یا پیامدهای معیشتی نیز در قالب تعدادی گویه در چهار گروه اقتصادی، اجتماعی، محیط زیستی ونهادی بر اساس طیف لیکرت در روستاهای گروه گردشگری بررسی وارزیابی شده است. ابزار تحلیل پرسشنامه ها نرم افزار آماری SPSS و آزمون های آماری می باشد. پایایی پرسشنامه توسط آزمون ضریب آلفای کرونباخ بررسی شده است.

جدول ۱. شاخص های و گویه ها به تفکیک سرمایه های پنجگانه معیشت پایدار

دارایی ها	شاخص ها	تعداد گویه های مرتبط
سرمایه انسانی	دانش	میزان تحصیلات سرپرست، همسر خانواده.
	شاخص مهارت	میزان مهارت عمومی، میزان رجوع دیگران به شما برای کسب مهارت و حل مسائل، حل وفصل مسائل و مشکلات به تنهایی.
	مشارکت اقتصادی خانوار	تعداد اعضای خانوار، افراد شاغل در خانواده، افراد بیکار در خانواده
		شغل اصلی، شغل فرعی
	تغذیه و بهداشت	مصرف هفتگی مواد پروتئینی در برنامه ریزی، مصرف هفتگی سبزیجات و میوه، رضایت از وضعیت تغذیه خانواده، مصرف هفتگی سایر عناصر غذایی، توان تامین هزینه های بهداشت و درمان
سرمایه اجتماعی	مشارکت	شرکت تعاونی روستایی، انجمن اولیاء مدرسه ی محل، هیئت امنای مسجد، شورای اسلامی ده، برنامه ها و جلسات مذهبی، فعالیت های عمرانی در روستا.
	اعتماد	مراجعه ی مردم در مورد مسائل و مشکلات خود به شما، مراجعه ی مردم در امور شخصی و خانوادگی خود به شما، میزان حرف شنوی ساکنان روستا از شما، مراجعه ی مسئولان دستگاه های دولتی به شما، توان کمک مالی به دیگران.
	تعامل و همبستگی اجتماعی	روحیه کار گروهی و کمک به یکدیگر در خانواده، مشارکت در کارهای عمومی و عمرانی روستا، روابط صمیمانه با همسایگان، شرکت در مراسم شادی و جشن های یکدیگر، شرکت در مراسم عزای یکدیگر، مشورت در کارهای مهم با یکدیگر، کمک مالی به دیگران برای حل مشکلات آنها
سرمایه فیزیکی	مسکن	نوع مالکیت مسکن، مساحت زیربنای منزل مسکونی، وضعیت مسکن، تعداد اتاق های واحد مسکونی
	کیفیت محیط سکونت	وجود حمام و سرویس بهداشتی مناسب در منزل، وجود سیستم سرمایشی و گرمایشی مناسب در منزل، استفاده از مصالح مقاوم و مناسب در ساخت منزل، داشتن پذیرایی و فضای مناسب برای استراحت اعضا در محیط مسکونی
	دسترسی به خدمات و امکانات	میزان دسترسی به خانه بهداشت، آب لوله کشی سالم، شبکه دفع فاضلاب، شبکه گازرسانی، بانک و عابر بانک، وسیله حمل ونقل به شهر، جاده و راه مناسب به شهر
سرمایه طبیعی	زمین	میزان زمین زراعی، باغی
	قابلیت زمین	میزان حاصلخیزی خاک مزرعه.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

دارایی ها	شاخص ها	تعداد گویه های مرتبط
	قابلیت آب	میزان آب کافی برای آبیاری مزارع و باغات، کیفیت آب در اراضی
	دسترسی به منابع طبیعی	میزان دسترسی به منابع و محصولات جنگلی، به آب چشمه و قنات
سرمایه مالی	درآمد	میزان درآمد سالیانه، متوسط هزینه ماهیانه
	اشتغال	وضعیت اشتغال، نوع شغل
	کیفیت اشتغال و درآمد	رضایت از میزان درآمد، توانایی پس انداز، رضایت از نوع شغل، داشتن امنیت شغلی،(بیمه شغلی وبازنشستگی)، امید به آینده ی شغلی و پیشرفت شغلی، داشتن فرصت های شغلی متنوع، سلامت جسمی جهت انجام فعالیت شغلی مورد نظر

این پژوهش از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی است. در گردآوری داده‌ها، از روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. در این پژوهش جامعه آماری، شامل، کلیه سرپرستان خانوار در ۸ روستای هدف گردشگری و ۵ روستای غیر گردشگری در استان کردستان می باشد. پرسشنامه مربوطه توسط سرپرستان خانوار تکمیل گردیده است که در صورت نبود آنها با یکی دیگر از اعضای خانوار (بالای ۱۸ سال) تکمیل گردیده است. طبق سرشماری ۱۳۹۵، روستاهای گردشگری و غیرگردشگری مورد مطالعه دارای ۲۳۶۴ خانوار می باشد که ۹۹۰ خانوار آن مربوط به روستاهای غیر گردشگری و ۱۳۷۴خانوار آن مربوط به روستاهای گردشگری می باشد. در ابتدا به روش نمونه‌گیری کوکران به تعیین حجم نمونه از تعداد کل خانوارها پرداخته و در نهایت ۲۰۵ پرسشنامه بصورت تصادفی ساده در میان سرپرستان خانوارهای روستاهای گردشگری و غیرگردشگری مطابق سهم هر روستا توزیع گردید. آزمون روایی که در این پژوهش به کار گرفته شد، روایی صوری و محتوایی است. برای آزمون پایایی پرسشنامه نیز روش آلفای کرونباخ مورد استفاده قرار گرفت. آلفای کرونباخ برای متغییرهای پرسشنامه ۰/۸۴ محاسبه گردید. برای تجزیه و تحلیل و به دست آوردن نتایج پرسشنامه با توجه به موضوع و اهداف تحقیق، از روش آزمون t و آزمون فریدمن استفاده شده است.

جدول۱. روستاهای گردشگری و غیرگردشگری استان کردستان مورد استفاده در تحقیق

ردیف	نام روستا	نوع روستا	تعداد خانوار
۱	نگل	گردشگری	۵۱۳
۲	دولاب	گردشگری	۱۷۱
۳	نوره	گردشگری	۲۵۱
۴	شیان	گردشگری	۱۸۲
۵	قمچقای بیجار	گردشگری	۷۷
۶	صلوات آباد بیجار	گردشگری	۳۳
۷	مجسه	گردشگری	۳۰
۸	سورین	گردشگری	۱۱۷
۹	قلیان	غیرگردشگری	۸۴۱
۱۰	لنج آباد	غیرگردشگری	۴۱
۱۱	سواریان	غیرگردشگری	۳۱
۱۲	بوربان	غیرگردشگری	۲۹
۱۳	چنو	غیرگردشگری	۴۸

ماخذ: سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کردستان، ۱۳۹۵

یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول ۳، در روستاهای گردشگری و غیرگردشگری به ترتیب ۷۷/۲ و ۷۸/۲ درصد از پاسخگویان مرد و ۲۲/۸ و ۲۱/۸ درصد از پاسخگویان زن بودند. در روستاهای گردشگری و غیرگردشگری به ترتیب ۸۷/۱ و ۸۶/۱ درصد از پاسخگویان متأهل و ۱۲/۹ و ۱۸/۴ درصد از پاسخگویان مجرد بودند. در روستاهای گردشگری و غیرگردشگری به ترتیب ۴۹ و ۵۲/۴ درصد بین ۲۰ تا ۴۵ سال، ۴۹ و ۴۲/۲ درصد بین ۴۵ تا ۶۵ سال؛ ۲ و ۵/۴ درصد ۶۵ سال و بیشتر سن داشتند. در روستاهای گردشگری و غیرگردشگری به ترتیب بیشترین فراوانی مربوط به ۴ تا ۶ نفر اعضای خانواده با ۴۸ و ۵۰/۳ درصد بوده است. در روستاهای گردشگری و غیرگردشگری به ترتیب ۶۶/۸ و ۵۸/۵ درصد تحصیلات سرپرست خانوار زیردیپلم بوده‌اند. در روستاهای گردشگری

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

و غیرگردشگری به ترتیب ۸/۴ و ۲۱/۸ درصد شغل کشاورزی و دامداری، ۶۶/۳ و ۵۲/۴ درصد شغل باغداری، ۶/۴و ۷/۵ درصد شغل کارگری، ۶/۴ و ۶/۱ درصد شغل کارمندی و ۱۲/۴ و ۱۲/۲ درصد نیز سایر شغل‌ها (زنبورداری، مغازه‌داری و ...) را داشتند. در روستاهای گردشگری و غیرگردشگری به ترتیب ۶/۹ و ۲۷/۲ درصد هزینه خانوار بین صفر تا ۵۰۰ هزار تومان است، ۴۶/۵ و ۵۵/۸ درصد بین ۵۰۰ تا ۱ میلیون تومان، ۴۳/۱ و ۱۷ درصد نیز بین ۱ تا ۲ میلیون تومان است. لازم به ذکر است در روستاهای گردشگری هزینه‌های خانوار بیش از ۲ میلیون تومان نیز گزارش شده است این در حالی است که در روستاهای غیرگردشگری این رقم ثبت نشده است.

جدول ۳. ویژگی‌های پاسخگویان در روستاهای گردشگری و غیرگردشگری

بخش / متغیر		روستاهای گردشگری		روستاهای غیرگردشگری		جمع کل	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جنسیت	مرد	۱۵۶	۷۷/۲	۱۱۵	۷۸/۲	۲۷۱	۷۷/۷
	زن	۴۶	۲۲/۸	۳۲	۲۱/۸	۷۸	۲۲/۳
وضعیت‌تأهل	متأهل	۱۷۶	۸۷/۱	۱۲۰	۸۶/۱	۲۹۶	۴۸/۸
	مجرد	۲۶	۱۲/۹	۲۷	۱۸/۴	۵۳	۱۵/۲
سن	کمتر از ۲۰ سال	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	۲۰ تا ۴۵ سال	۹۹	۴۹/۰	۷۷	۵۲/۴	۱۷۶	۵۰/۴
	۴۵ تا ۶۵ سال	۹۹	۴۹/۰	۶۲	۴۲/۲	۱۶۱	۴۶/۱
	۶۵ سال و بیشتر	۴	۲/۰	۸	۵/۴	۱۲	۳/۴
تعداد اعضای خانوار	۰ تا ۲ نفر	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	۲ تا ۴ نفر	۴۹	۲۴/۳	۴۱	۲۷/۹	۹۰	۲۵/۸
	۴ تا ۶ نفر	۹۷	۴۸/۰	۷۴	۵۰/۳	۱۷۱	۴۹/۰
	۶ نفر و بیشتر	۵۶	۲۷/۷	۳۲	۲۱/۸	۸۸	۲۵/۲
میزان تحصیلات سرپرست خانوار	زیردیپلم	۱۳۵	۶۶/۸	۸۶	۵۸/۵	۲۲۱	۶۳/۳
	دیپلم	۵۳	۶۲/۲	۴۰	۲۷/۲	۹۳	۲۶/۶
	فوق‌دیپلم	۱۱	۵/۴	۱۴	۹/۵	۲۵	۷/۲
	لیسانس	۴	۱/۵	۷	۴/۸	۱۰	۲/۹
	فوق‌لیسانس و بالاتر	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تحصیلات همسر	زیردیپلم	۱۵۰	۷۴/۳	۱۰۵	۷۱/۴	۲۵۵	۷۳/۱
	دیپلم	۴۱	۲۰/۳	۳۱	۲۱/۱	۷۲	۲۰/۶
	فوق‌دیپلم	۹	۴/۵	۶	۴/۱	۱۵	۴/۳
	لیسانس	۲	۱/۰	۵	۳/۴	۷	۲/۰
	فوق‌لیسانس و بالاتر	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تعداد اعضای شاغل خانواده	صفر	۶	۳/۰	۵۱	۳۴/۷	۵۷	۱۶/۳
	۱ تا ۲ نفر	۱۲۸	۶۳/۴	۵۹	۴۰/۱	۱۸۷	۵۳/۶
	۳ تا ۴ نفر	۶۲	۳۰/۷	۲۹	۱۹/۷	۹۱	۲۶/۱
	۴ نفر و بیشتر	۶	۳/۰	۸	۵/۴	۱۴	۴/۰
شغل اصلی	کشاورزی و دامداری	۱۷	۸/۴	۳۲	۲۱/۸	۴۹	۱۴/۰
	باغداری	۱۳۴	۶۶/۳	۷۷	۵۲/۴	۲۱۱	۶۰/۵
	کارگری	۱۳	۶/۴	۱۱	۷/۵	۲۴	۶/۹
	کارمندی	۱۳	۶/۴	۹	۶/۱	۲۲	۶/۳
	سایر (زنبورداری و...)	۲۵	۱۲/۴	۱۸	۱۲/۲	۴۳	۱۲/۳
تعداد افراد بیکار در خانواده	صفر	۱۵۰	۷۴/۳	۶۷	۴۵/۶	۲۱۷	۶۲/۲
	۱ تا ۲ نفر	۳۲	۱۵/۸	۲۴	۱۶/۳	۵۶	۱۶/۰
	۳ تا ۴ نفر	۱۹	۹/۴	۴۹	۳۳/۳	۶۸	۱۹/۵
	۴ نفر و بیشتر	۱	۰/۵	۷	۴/۸	۸	۲/۳

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

متغیر	بخش	روستاهای گردشگری		روستاهای غیرگردشگری		جمع کل	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
نوع مالکیت مسکن	ملک شخصی	۱۶۲	۸۰/۲	۹۰	۶۱/۲	۲۵۲	۷۲/۲
	استیجاری	۱۵	۷/۴	۱۰	۶/۸	۲۵	۷/۲
	رهن	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	منزل پدری	۲۵	۱۲/۴	۴۷	۳۲/۰	۷۲	۲۰/۶
	سایر	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مساحت زیربنای منزل مسکونی	۵۰ متر مربع	۱۹	۹/۴	۲۲	۱۵/۰	۴۱	۱۱/۷
	۵۱ تا ۷۵ متر مربع	۴۳	۲۱/۳	۲۱	۱۴/۳	۶۴	۱۸/۳
	۷۶ تا ۱۰ متر مربع	۵۶	۲۷/۷	۴۸	۳۲/۷	۱۰۴	۲۹/۸
	بیش از ۱۰۰ متر مربع	۸۴	۴۱/۶	۵۶	۳۸/۱	۱۴۰	۴۰/۱
وضعیت‌مسکن	نوساز	۳۴	۱۶/۸	۱۵	۱۰/۲	۴۹	۱۴/۰
	قدیمی	۱۶۸	۸۳/۲	۱۳۲	۸۹/۸	۳۰۰	۸۶/۰
تعداد اتاق خواب واحد مسکونی	یک اتاق	۱۶	۷/۹	۲۲	۱۵/۰	۳۸	۱۰/۹
	دو اتاق	۱۶۸	۸۳/۲	۱۱۶	۷۸/۹	۲۸۴	۸۱/۴
	سه اتاق	۱۸	۸/۹	۹	۶/۱	۲۷	۷/۷
	چهار اتاق و بیشتر	۰	۰	۰	۰	۰	۰
درآمد سالیانه	کمتر از ۱۰ میلیون تومان	۹	۴/۵	۲۵	۱۷/۰	۳۴	۹/۷
	۱۰ تا ۲۰ میلیون تومان	۶۹	۳۴/۲	۷۳	۴۹/۷	۱۴۲	۴۰/۷
	۲۱ تا ۳۰ میلیون تومان	۱۱۴	۵۶/۴	۴۲	۲۸/۶	۱۵۶	۴۴/۷
	بیشتر از ۳۰ میلیون تومان	۱۰	۵/۰	۷	۴/۸	۱۷	۴/۹
میزان متوسط هزینه خانوار	صفر تا ۵۰۰ هزار تومان	۱۴	۶/۹	۴۰	۲۷/۲	۵۴	۱۵/۵
	۵۰۰ تا ۱ میلیون تومان	۹۴	۴۶/۵	۸۲	۵۵/۸	۱۷۶	۵۰/۴
	۱ تا ۲ میلیون تومان	۸۷	۴۳/۱	۲۵	۱۷/۰	۱۱۲	۳۲/۱
	بیش از ۲ میلیون تومان	۷	۳/۵	۰	۰	۷	۲/۰

برای تحلیل ارزیابی سرمایه های معیشتی در دو گروه از آزمون t استفاده شده است. نتایج آن در جدول ۴ آورده شده و نشان می دهد که بین روستاهای گردشگری و غیرگردشگری از لحاظ سرمایه‌های انسانی، اجتماعی، فیزیکی، طبیعی، مالی و کل سرمایه‌ها، به عبارتی دارایی‌های معیشتی تفاوت معنی‌داری در سطح ۹۵ درصد اطمینان وجود دارد و در دو مورد اول میانگین سرمایه انسانی، اجتماعی و کل سرمایه‌ها (دارایی‌های معیشتی) در روستاهای گردشگری بیشتر از روستاهای غیرگردشگری بود.

جدول ٤. مقایسه میانگین سرمایه‌های معیشتی در میان دو گروه روستاها (آزمون t مستقل)

متغیر وابسته	گروه	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	معنی‌داری
سرمایه انسانی	گردشگری	۰/۴۲۶	۰/۲۵۶	۷/۵۰۷	۰/۰۰۱
	غیرگردشگری	۰/۲۰۵	۰/۲۹۰		
سرمایه اجتماعی	گردشگری	۰/۱۷۱	۰/۳۰۶	۲/۶۲۳	۰/۰۰۹
	غیرگردشگری	۰/۰۸۵	۰/۲۹۹		
سرمایه فیزیکی	گردشگری	-۰/۳۹۴	۰/۲۰۴	۱۱/۲۶۲	/۰۰۱
	غیرگردشگری	-۰/۶۵۷	۰/۲۲۸		
سرمایه طبیعی	گردشگری	۰/۱۱۰	۰/۴۴۴	-۸/۵۶۹	۰/۰۰۱
	غیرگردشگری	۰/۵۲۱	۰/۴۴۱		
سرمایه مالی	گردشگری	۰/۲۱۸	۰/۳۰۹	۲۵/۵۵۱	۰/۰۰۱
	غیرگردشگری	-۰/۵۹۹	۰/۲۷۴		
کل سرمایه‌ها (دارایی‌های معیشتی)	گردشگری	۰/۳۵۶	۰/۱۲۰	۱۵/۶۷۱	۰/۰۰۱
	غیرگردشگری	۰/۱۶۳	۰/۱۰۳		

*معنی‌داری سطح ۰/۰۵ و** معنی‌داری سطح ۰/۰۱

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

برای مقایسه‌ی میزان اهمیت هر کدام از راهبردهای معیشتی در دو گروه روستاها از آزمون فریدمن استفاده شده که نتایج بیانگر اهمیت تفاوت آن‌ها است (جدول ۵با توجه به میانگین فریدمن مشاهده می‌شود که در روستاهای گردشگری فعالیت باغداری، زراعت، فروش غذاهای محلی، فروش صنایع دستی، اجاره منزل، فروش تولیدات لبنی محلی، فروش لباس محلی به ترتیب اهمیت بیشتری داشتند. در حالی که در روستاهای گروه دوم، به ترتیب فعالیت‌های باغداری، زراعت، فروش تولیدات لبنی محلی، دامداری، کارگری، مغازه‌داری، کارمندی، کمیته امداد و بهزیستی اهمیت بیشتری داشته است.

جدول ۵. مقایسه میانگین انواع فعالیت‌های مرتبط و غیرمتربط با گردشگری

راهبردهای معیشتی	روستاهای گردشگری			روستاهای غیرگردشگری		
	میانگین معمولی	میانگین فریدمن	رتبه	میانگین معمولی	میانگین فریدمن	رتبه
اجاره‌ی منزل	۲/۶۵۳	۱۲/۵۶	۵	۱/۴۱	۶/۹۳	۱۵
فروش صنایع دستی	۲/۷۸۲	۱۲/۷۶	۴	۱/۴۷	۷/۳۷	۱۴
فروش غذاهای محلی	۲/۸۶۱	۱۲/۸۹	۳	۱/۵۱	۷/۶۰	۱۲
فروش لباس محلی	۱/۹۸۵	۹/۰۳	۷	۱/۵۱	۷/۵۸	۱۳
فروش تولیدات لبنی محلی	۱/۳۱۷	۱۰/۳۷	۶	۲/۲۰	۱۱/۳۸	۳
جابجایی مسافران	۱/۵۹۹	۷/۳۶	۱۵	۱/۰۰	۴/۲۳	۱۶
راهنمایی مسافران	۱/۶۹۸	۷/۸۰	۱۴	۱/۰۰	۴/۲۳	۱۶
زراعت	۲/۹۱۶	۱۳/۲۰	۲	۲/۳۰	۱۱/۸۴	۲
باغداری	۴/۰۸۹	۱۶/۳۶	۱	۳/۲۰	۱۴/۶۸	۱
دامداری	۱/۸۳۲	۸/۶۲	۱۰	۲/۲۰	۱۱/۳۲	۴
کارمندی	۱/۸۸۶	۸/۸۱	۸	۱/۹۹	۱۰/۵۸	۷
مغازه‌داری	۱/۷۷۲	۸/۲۷	۱۲	۲/۰۴	۱۰/۷۹	۶
کارگری	۱/۸۹۶	۸/۷۰	۹	۲/۰۸	۱۱/۰۰	۵
دستفروشی	۱/۸۰۷	۸/۳۱	۱۱	۱/۹۷	۱۰/۳۷	۱۰
حقوق بازنشستگی	۱/۵۱۵	۶/۷۷	۱۶	۱/۹۶	۱۰/۴۴	۹
کمک‌های دولتی و از کار افتادگی	۱/۲۶۲	۵/۴۱	۱۸	۱/۹۹	۱۰/۳۷	۱۰
کمیته امداد و بهزیستی	۱/۳۰۷	۵/۶۶	۱۷	۲/۰۱	۱۰/۵۲	۸
جمع‌آوری منابع و گیاهان جنگلی	۱/۷۵۲	۸/۱۱	۱۳	۱/۸۶	۹/۷۶	۱۱
	مقدار کای‌اسکویر: ۱۱۷۵/۵۳۱ (سطح‌معنی‌داری: ۰/۰۰۱)			مقدار کای‌اسکویر: ۷۳۷/۸۲۴ (سطح‌معنی‌داری: ۰/۰۰۱)		

با توجه به نتایج جدول ۶، در تمامی پیامدها مقدار t بیشتر از مقدار بحرانی (۱/۹۶) است، بنابراین فرض صفر برای کلیه پیامدها رد می‌شود. در حقیقت پیامدهای مثبت اجتماعی (مانند کاهش جرم و سرقت، افزایش همبستگی در بین مردم بومی، معرفی فرهنگ محلی، بهبود جایگاه زنان و ...)، زیست محیطی (افزایش جذابیت چشم‌انداز و مناظر روستایی، بهبود مدیریت و جمع‌آوری زباله در منطقه، آگاهی افراد نسبت به حفظ محیط زیست روستا و ...) و نهادی (افزایش توجه دولت، بهبود همکارای نهادهای محلی) گردشگری برای روستاها بیشتر از حد متوسط بوده است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که پیامدهای گردشگری مناسب بوده است. این نتایج برای کل پیامدها نیز صادق است، به طوری که مشاهده می‌شود کل پیامدهای گردشگری نیز بیشتر از حد متوسط است.

جدول ٦. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای برای ارزیابی میزان پیامدهای گردشگری در روستاهای گردشگری

معیارها	میانگین	مقدار t	معنی‌داری	انحراف از میانگین	فاصله اطمینان		رد/ قبول H0
					حد پایین	حد بالا	
پیامدهای اقتصادی	۰/۴۸۳	۱۰/۹۶۲	۰/۰۰۱	۰/۴۸۳	۰/۳۹۶	۰/۵۷۰	قبول
پیامدهای اجتماعی	۰/۸۴۹	−۱۷/۴۱۸	۰/۰۰۱	−۰/۸۴۹	−۰/۹۴۵	−۰/۷۵۳	قبول
پیامدهای زیست محیطی	۰/۵۴۳	۱۱/۹۰۵	۰/۰۰۱	۰/۵۴۳	۰/۴۵۳	۰/۶۳۳	قبول
پیامدهای نهادی	۰/۶۳۲	۱۵/۳۴۱	۰/۰۰۱	۰/۶۳۲	۰/۵۵۱	۰/۷۱۳	قبول
پیامد کلی	۰/۱۱۶	۵/۳۶۶	۰/۰۰۱	۰/۱۱۶	۰/۰۷۳	۰/۱۵۹	قبول

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

بحث

نتایج نشان داد که بین دو گروه روستاها از لحاظ سرمایه‌های، انسانی، اجتماعی، فیزیکی، طبیعی، مالی و کل سرمایه‌ها تفاوت معنی‌داری در سطح ۹۵ درصد وجود دارد و در موارد سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی و کل سرمایه‌ها میانگین روستاهای گردشگری از غیرگردشگری بیشتر است. در واقع علی‌رغم پایین بودن سطح معیشت اما نوع اقتصاد روستا توانسته تأثیر مثبتی بر بهبود معیشت داشته باشد. این نتایج بیانگر ضرورت تنوع‌سازی اقتصاد روستا علاوه بر فعالیت‌های کشاورزی است. این یافته‌ها با نتایج مطالعه سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۵) و جمعه پور و احمدی (۱۳۹۰) مبنی بر عدم برابری داراییهای معیشتی در روستاهای گردشگری و غیر گردشگری مطابقت دارد. نتایج آزمون فریدمن نشان داد که در سطح ۹۹ درصد، میزان اهمیت هر کدام از راهبردهای معیشتی در دو گروه روستاها متفاوت بوده و از اهمیت یکسانی برخوردار نبودند. نتایج این قسمت نشان داد که در روستاهای گردشگری فعالیت‌هایی مانند فعالیت باغداری، زراعت، فروش غذاهای محلی، فروش صنایع دستی، اجاره منزل، فروش تولیدات لبنی محلی، فروش لباس محلی اهمیت بیشتری داشته است. در حالی که در روستاهای گروه دوم به ترتیب فعالیت‌های باغداری، زراعت، فروش تولیدات لبنی محلی، دامداری، کارگری، مغازه‌داری، کارمندی، کمیته امداد و بهزیستی اهمیت بیشتری داشته است. هر چند عوامل مختلف دیگری نیز تأثیرگذر بوده، بنابراین در روستاهای گردشگری با وجود جاذبه‌های گردشگری، روستاییان به منابع درآمدی خود تنوع بخشیده، لذا فعالیت‌های همچون فروش غذاهای محلی، فروش صنایع دستی، اجاره منزل، فروش تولیدات لبنی محلی، فروش لباس محلی روز به روز گسترش یافته است که علل احتمالی آن را می‌توان به گردشگری نسبت داد. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که وضعیت پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و نهادی گردشگری، در روستاهای گردشگری مناسب بوده است. بنابراین توسعه گردشگری در روستاهای گردشگری پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و نهادی و زیست محیطی مناسبی را ایجاد کرده است. این یافته‌ها با نتایج مطالعه پروانه صفا و همکاران (۲۰۲۱) ، مبنی بر تاثیر گردشگری بر ابعاد اجتماعی، محیط زیستی و توسعه نهادی مطابقت دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

رویکرد معیشت پایدار یکی از رویکردهای تحلیلی جدید در زمینه توسعه روستایی است که در سال های اخیر به منظور توسعه روستایی و کاهش فقر مورد توجه قرار گرفته است. موقعیت جغرافیائی استان کردستان، آب‌وهوای مطبوع و طبیعی، وجود تفرجگاه‌های جنگلی، آبشارهای فصلی، صنایع‌دستی و سوغات محلی، مجاورت در مرز اقلیم کردستان عراق و وجود کالاهای خارجی ارزان‌قیمت، این استان را به یکی از جذاب‌ترین مقاصد گردشگری در کشور تبدیل نموده است. این پروهش با کمک چارچوب تحلیلی معیشت پایدار گردشگری و ترکیبی از روش های تحلیل کمی، به بررسی نقش گردشگری به عنوان استراتژی معیشت پایدار در توسعه روستاهای گردشگری استان کردستان پرداخته است. نتایج نشان داد که بین دو گروه روستاها از لحاظ سرمایه‌های انسانی و کل سرمایه‌ها تفاوت معنی‌داری وجود داشته و میانگین کل سرمایه‌ها در روستاهای گردشگری از غیرگردشگری بیشتر است. همچنین نتایج آزمون فریدمن نشان داد که در روستاهای گردشگری فعالیت‌هایی مانند فعالیت باغداری، زراعت، فروش غذاهای محلی، فروش صنایع دستی، اجاره منزل، فروش تولیدات لبنی محلی، فروش لباس محلی اهمیت بیشتری داشته است. همچنین نتایج نشان داد که وضعیت پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و نهادی گردشگری، در روستاهای گردشگری مناسب بوده است. با توجه به نتایج تحقیق پیشنهادهای سیاستی زیر ارائه می گردد:

* با توجه به رویکرد مثبت کلی و نظر مساعد اهالی روستاها در خصوص توسعه گردشگری در روستا (بالا بودن میانگین گزینه نگرش کلی نسبت به توسعه گردشگری در پرسشنامه)، به منظور بهبود وضعیت معیشتی روستاییان و توسعه روستا، با برنامه‌ریزی و اجرای سیاست‌های مناسب و متناسب با ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و محیطی روستا و با بهره‌گیری مناسب از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های موجود روستا برای توسعه گردشگری به ویژه جاذبه‌ها، می‌توان از توسعه گردشگری به عنوان فعالیت مکمل و تنوع بخشی فعالیت‌های معیشتی بهره گرفت.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

* علاوه بر این، با توسعه و گسترش گردشگری، نهادهای دولتی باید نقش خود را از آغاز کننده، محرک و تسهیل کننده به تسهیل کننده و میانجی تقلیل دهند و مردم محلی بیشتر در فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری مشارکت داده شوند. آنها باید بیشتر به ایجاد فضایی مطلوب برای تسهیل توسعه گردشگری از طریق برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های مناسب توجه کنند.

* برای افزایش منافع گردشگری تقویت و گسترش بازارها و بازارچه‌های محلی، اختصاص وام با بهره مناسب توام با معافیت های مالیاتی و تسهیلات نهادی برای توسعه‌ی فعالیت های گردشگری به شکل کارگاه‌های صنایع دستی و نیز مراکز ارایه خدمات گردشگری در چارچوب همکاری سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با سازمان‌های ذیربط در راستای تقویت سرمایه ای اقتصادی، برگزاری نمایشگاه‌های صنایع دستی، جشنواره‌ها و رویدادهای فرهنگی به منظور معرفی و پاسداشت میراث فرهنگی محلی در راستای توسعه سرمایه‌های اجتماعی فرهنگی بیشتر برگزار شود.

* مسئله سرمایه نهادی، و مدیریت نهادی عمودی یا افقی گردشگری روستا، فرایند تصمیم گیری، مسئله مقایسه پایداری در سطوح خانوار و جامعه و مطالعه آسیب پذیری‌ها، همه موضوعاتی هستند که در چارچوب تحلیلی معیشت پایدار گردشگری مورد ملاحظه قرار می‌گیرند.

* در نهایت، ارزیابی نقش و عملکرد گردشگری همواره نیازمند رویکردهای جامع و کل گرای توسعه است. در واقع باید تا حد امکان از نگاه بخشی و مجزا به پدیده گردشگری پرهیز شود.

ملاحظات اخلاقی

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

مشارکت نویسندگان

میترا محمدی: تهیه و آماده‌سازی نمونه‌ها، انجام آزمایش و گردآوری داده‌ها، انجام محاسبات، تجزیه و تحلیل آماری داده ها، تحلیل و تفسیر اطلاعات و نتایج، تهیه پیشنویس مقاله.

فاتح حبیبی: استاد راهنمای پایان‌نامه، طراحی پژوهش، نظارت بر مراحل انجام پژوهش، بررسی و کنترل نتایج، اصلاح، بازبینی و نهایی‌سازی مقاله.

سامان قادری: استاد مشاور پایان‌نامه، مشارکت در طراحی پژوهش، نظارت بر پژوهش، مطالعه و بازبینی مقاله.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

مقاله حاضر با حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه کردستان انجام شد. حمایت مالی از این پژوهش از طرف دانشگاه کردستان، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی در قالب پژوهانهٔ پایان‌نامه دانشجویی نویسنده اول و همچنین پژوهانهٔ (برای سایر نویسندگان) انجام شده است.

سپاسگزاری

نگارندگان بر خود لازم می دانند از داوران محترم به خاطر ارائه نقطه نظرات ارزشمند سپاسگزاری نمایند.

منابع

امیر خانلو، سمانه؛ کردوانی، پرویز؛ و حاجیلویی، مسعود مهدوی (۱۳۹۸). اثرات گردشگری بر توسعه مناطق روستایی از دیدگاه جامعه میزبان مورد: بخش مرکزی شهرستان گلوگاه. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*. ۸ (۳)، ۲۰۷-۲۲۶. http://serd.khu.ac.ir/article-3408-fa.html-1

جمعه پور، محمود (۱۳۸۴). *برنامه ریزی توسعه روستایی*، دیدگاه ها و روش ها، تهران، انتشارات سمت.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

جمعه پور، محمود (۱۳۹۰). تاثیر گردشگری بر معیشت روستایی (مطالعه موردی روستای برغان شهرستان ساوجبلاغ). *پژوهش های روستایی*، سال دوم شماره ۵، ۳۳-۶۲.

جمعه پور، محمود و میرلطفی، محمود رضا (۱۳۹۱). نقش دانش بومی و کارکرد نظام سنتی مدیریت مشارکتی منابع آب در معیشت پایدار روستایی مورد مطالعه: گروه های بزرگ کاری لایروبی کانال های آبیاری (حشر) در سیستان. *فصلنامه علوم اجتماعی*،۵۶، ۱-۳۴. https://doi.org/10.22054/qjss.2012.892

حبیبی، فاتح (۱۴۰۲). تجزیه و تحلیل اثر گردشگری بر روستاهای هدف استان کردستان. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱۲ (۱)، ۳۷-۵۸. http://serd.khu.ac.ir/article-1-3909-fa.html

راستای، عبدالقادر؛ هادیانی، زهره؛ و طیب نیا، سید هادی (۱۴۰۰). تحلیل اثرات گردشگری بر جامعه میزبان نواحی روستایی (مورد مطالعه: روستای تمین در شهرستان میرجاوه). *فصلنامه روستا و توسعه پایدار*، ۲ (۴)، ۵۷- ۷۸. http://doi.org/20.1001.1.2717350.1400.2.4.4.1

سجاسی قیداری، حمدالله؛ صادقلو، طاهره؛ و شکوری فرد، اسماعیل (۱۳۹۵). سنجش سطح دارایی های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد معیشت پایدار(مطالعه موردی: روستاهای شهرستان تایباد). *مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی*، ۵ (۱۳)، ۱۹۷-۲۱۶.

عبدالله زاده، غلامحسی؛ صالحی، خدیجه؛ شریف زاده، محمد شریف؛ و خواجه شاهکویی، علیرضا (۱۳۹۴). بررسی تاثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی در استان گلستان. *مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری*، ۴ (۱۵)، ۱۴۸-۱۶۹.

عینالی، جمشید؛ جعفری، غلام حسین؛ و تبیره، اسماعیل (۱۳۹۳). ارزیابی نقش اکو سیستم در توسعه مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان اورامات تخت- شهرستان سروآباد). *مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری*، ۳ (۹)، ۱۹۱-۲۱۱.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۶). بازیابی از مرکز آمار ایران. https://www.amar.org.ir

نوروزی، مرضیه؛ و حیاتی، داریوش (۱۳۹۴). سازه های موثر بر معیشت پایدار روستایی از دیدگاه کشاورزان استان کرمانشاه. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی* ایران، ۱۱ (۱)، ۱۲۷-۱۴۴. http://doi.org/ 20.1001.1.20081758.1394.11.1.9.3

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

References

Aazami, M., & Shanazi, K. (2020). Tourism Wetland and Rural Sustainable Livelihood; The Case from Iran. *Journal of Outdoor Receration and Tourism*, 30, 100284. https://doi.org/10.1016/j.jort.2020.100284

Amirkhanlo, S., Kardavani, P. & hajiloei, M.M. (2019). The effects of tourism on the development of rural areas from the perspective of the host community. Case: Central part of Golugah city. *Epase Economy & Rural Development*, 8(30): 207-226. (in Persian).

Ashley, C. (2002). The impacts of Tourism on Rural Livelihoods: Nambia's Exprience. Sustainable Livelihoods, (overseas Development Institute), working paper 128.

Chambers, R. and Conway, G. (1992). Sustainable rural livelihoods: Practical concepts for the 21st century. IDS discussion paper. 296: 127-130.

Chiu, Y-T Helena; Lee Wan and Chen H.T. (2014). Environmentally Responsible Behavior in Ecotourism: Exploring the Role of Destination Image and Value Perception. *Asia pacific journal of tourism Research*, 19(8): 876-889. https://doi.org/10.1080/10941665.2013.818048.

Di Bella,, A., Petino, G., & Scrofani, L. (2019). The Etna macro-region between peripheralization and innovation: Towards a smart territorial system based on tourism. *Regional Science Policy & Practice*. 10. https://doi.org/10.1111/rsp3.12176.

Dyer, P, et al. (2007). Structural modeling of resident perceptions of tourism and associated development on the Sunshine Coast, Australia. *Tourism Management*, 28: 409–422.

Einali, J., Jafari, G.H., & Tabire, I. (2014). An Assessment of the Role of Ecotourism on the Development of Rural Areas (Case Study: Uraman-e-Takht, Sarvabad), *Tourism Planning and Development*, 3(9): 191-211. (in Persian)

Ellis, F. (2000). *Rural livelihoods and diversity in developing countries*, Oxford University Press.

Gholamhossein Abdollahzadeh, G., Salehi, K., Sharifzadeh, M.S. & Khajehshahkohi, A. (2016). Investigating the Impact of Tourism on Sustainable Rural Livelihoods in Golestan Province, *Tourism Planning and Development*, 4(15): 148-169. (in Persian)

Habibi, Fateh (2023). Analysis of the effect of tourism on the target villages of Kurdistan Province, *Epase Economy & Rural Development*. 12(1): 37-58. (in Persian)

Hall, C., & Page, S. (2002). *The geography of tourism and recreation environment, place and space*. London: London Routledge.

Haung, T., Xi, J.-C., & Ge, Q.-S. (2017). Livelihood differentiation between two villages in Yesanpo Tourism District in China. *Journal of Mountain Science*: 2359–2372. https://doi.org/10.1007/s11629-017-4390-3

Holand, J., Dixery, L., & Burrian, M. (2003). Tourism in poor rural areas: Diversifying the product and expanding the benefits in Uganda and the Czech Republic, London: UK: ODI IIED and ICRT.

Jomehpor, M. & Ahmadi, Sh. (2011). The impact of tourism on rural livelihoods (a case study of Berghan village, *Saujblag city*, *Rural Research*, 2(5): 33-63. (in Persian).

Jomehpor, M. & Ahmadi, Sh. (2011). Effect of Tourism on Sustainable Rural Livelihoods (Case Study: Baraghan Village - Savojbolagh County), *Journal of Rural Research*, 2(5): 33-62. (in Persian).

Jomehpor, M. & Mirlotfi, M.R. (2012). The role of local knowledge and the function of the traditional system of cooperative management of water resources in sustainable rural livelihoods studied: large working groups for dredging irrigation canals (Hashar) in Sistan, *Social Sciences*, 56: 1-34. (in Persian).

Jomehpor, M. (2004). Rural Development Planning, perspectives and methods. *Samt Publication*. (in Persian).

Kheiri, J., & Nasihatkon, B, 2016, The Effects of Rural tourism on sustainable livelihoods (case study: Lavij Rural, Iran. *Modern Applied Science*, 10(10): 10-22. https://doi.org/10.5539/mas.v10n10p10

Lorio, M, & Corsale, A. (2010). Rural tourism and livelihood strategies in Romania. *journal of Rural study*, 26: 152-162. https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2009.10.00.

Mbaiwa, J. E., & Stronza, A. L. (2010). The effects of tourism development on rural livelihoods in the okavango Delta, Botswana. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(5): 635-565. https://doi.org/10.1080/09669581003653500.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]

Mccool, S., Butler, R., Buckley, R & ,.Weaver, D. (2013). Is Concept of Sustainability Utopian: Ideally Perfect but Impracticable .?, *Tourism Recreation Research*, 38(2): 213-242. https://doi.org/10.1080/02508281.2013.11081746.

Nourozi, M., & Hayati, D. (2014). Factors Affecting Sustainable Rural Livelihoods as Perceived by Farmers in Kermanshah Province, Iranian Agricultural Extension and Education Journal, 11(1): 137-144. (in Persian).

Parvaneh Safa, R, Yasouri, M & Hesam, M. (2021). Effects of Tourism on sustainable Rural Livelihoods (Case Study: Saravan, Rasht County, Iran). *Journal of Research Rural Planning*, 10(3): 1-9. http://doi.org/ 10.22067/JRRP.V10I3.85201

Paul, B.G. and Reinhard-Vogl, C.H. (2013). Organic shrimp aquaculture for sustainable household livelihoods in Bangladesh. *Ocean and Coastal Management*, 71: 1-12. http://doi.org/ 10.1016/j.ocecoaman.2012.10.007.

Rastae, A., Hadiani, Z. & Tayebnia, S.H. (2021). The Effects Analysis of tourism on the host community in rural areas (Case study:Tamin village in Mirjaveh County), Quarterly Journal of Village and Space Sustaiable Development, 2(4): 57-78. (in Persian)

Shen, F. (2008). A sustainable tourism framework for monitoring residents' satisfaction with agritourism in Chongdugou Village, China, Int. J. Tourism Policy, 1(4): 368-375. http://doi.org/ 10.1504/IJTP.2008.019277

Shen, F. (2009). Tourism and sustainable livelihoods approach: application within the Chinese context, a thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy at Lincoln University.

Shen, F., Hughery, K. F., & Simmons, D. G. (2008). connecting the sustainable livelihoods approach and tourism: A review of the literature. *journal of Hospitality and tourism Management*, 15: 19-31.

Statistical Center of Iran. (2016). https://www.amar.org.ir. (in Persian)

Syjasi, G.h., Sadeghlo, T. & Shakori, F.E. (2017). Measuring the level of livelihood assets in rural areas with a sustainable livelihood approach (case study: villages of Taibad city), Journal of Research and Rural Planning, 5(13): 197-216. (in Persian)

World Bank. (1975). Rural Development: Sector Policy, paper .Washington DC.: World Bank.

World Bank. (2008). Agriculture for development, washongton, DC: world bank: world bank.

Yanan, L, Ismail, Mujammad, A., & Aminuddin, A. (2024). How has rural tourism influenced the sustainable development of traditional villages?. *A systematic literature review*, Heliyon, 10(4). https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e25627

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-09]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1403.13.49.6.3]
[DOI: 10.61186/serd.13.49.2]